

Kaszów, 19.11.2024

dr hab. Weronika Wrona-Wolny

emerytowany prof. AWF w Krakowie

adres zamieszkania:

Kaszów, ul. Zarzecze 65, 32-060 Liszki

tel. 662 309 038; e-mail: wrona-wolny@o2.pl

RECENZJA

pracy doktorskiej Pani mgr Teresy Friediger pt.: „Rola Rabki w rozwoju fizjoterapii w Polsce w latach 1918-2018”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Ewy Kałamackiej prof. AWF, Kraków 2024.

Podstawa opracowania recenzji

Recenzja została opracowana na wniosek Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie z dnia 11 lipca 2024 r., zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu pracom na podstawie Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668, z póź.zm.).

Wybór tematu pracy doktorskiej przez mgr Teresę Friediger należy ocenić pozytywnie, jako bardzo trafny w aspekcie poznawczym jak i praktycznym. Recenzowana praca świadczy o dobrym rozeznaniu przez mgr Teresę Friediger literatury dotyczącej roli Rabki w rozwoju fizjoterapii w Polsce w latach 1918-2018, ale także o przemyślanej strukturze doboru materiału do poszczególnych rozdziałów. Z wielką przyjemnością podjęłam się recenzji pracy doktorskiej i jako recenzenta bardzo mnie zaintrygowała niniejsza praca, zważywszy na to, iż od kilkadziesiąt lat interesuję się w ramach ochrony zdrowia leczeniem uzdrowiskowym. Pracę tę przeczytałam z bardzo dużym zainteresowaniem.

Tytuł pracy doktorskiej

Tytuł pracy doktorskiej jest komunikatywny, wzbudzający zainteresowanie, zwięźle określający temat i zakres recenzowanej pracy oraz jasno informujący o treści zawartej w opracowaniu. Tytuł pracy precyzyjnie oddaje jej treść.

Struktura rozprawy doktorskiej

Przedstawiona do recenzji praca ma objętość 250 stron. Rozprawa składa się ze Wstępu oraz siedmiu obszernych rozdziałów. Poszczególne rozdziały dobrze prezentują podjęty temat. Niektóre rozdziały podzielono na podrozdziały odpowiednio do omawianych zagadnień. Uzupełnienie rozdziałów stanowią: Spis treści, Podsumowanie Quo vadis Rabko, Bibliografia, Indeks nazwisk, Spis tabel, Spis rycin, Streszczenie w języku polskim oraz angielskim. Czytelność całej dysertacji, uzupełnienie jej tekstu zwiększają zamieszczone liczne ryciny oraz zawarte w rozdziałach tabele.

Wstęp

We wstępie Autorka rozpoczyna rozważania od zdefiniowania pojęcia fizjoterapii, ukazując ją jako jedną z ważniejszych form kultury fizycznej. Został uwzględniony cel pracy, obejmujący główne założenia rozprawy. Głównym celem pracy było przedstawienie oraz próba oceny rozwoju fizjoterapii w Rabce w latach 1918-2018. Na problem próbowano spojrzeć z różnych stron, aby ukazać go możliwie wszechstronnie. Autorka zadała sobie szereg następujących pytań, na które niniejsza praca próbuje odpowiedzieć: Jaka była geneza fizjoterapii? Jaki był wpływ rodzimych i obcych wzorów na zainicjowanie fizjoterapii dla dzieci oraz młodzieży? Jakie formy fizjoterapii cieszyły się popularnością? Jak przedstawiały się programy i metody leczniczych ćwiczeń wykorzystywanych w procesie korekcji wad postawy ciała? Na ile program rabczańskiej fizjoterapii był oryginalnym dziełem tamtejszych lekarzy? Czy był kopią programów europejskich? Co wniosła fizjoterapia w Rabce do ogólnopolskiej fizjoterapii? We wstępie wymieniono również zastosowane w pracy metody historyczne, jak bezpośredniego i pośredniego ustalania faktów, metodę retrospektywną, filologiczną, wnioskowanie na podstawie milczenia źródeł oraz metodę porównawczą. W części tej Doktorantka prezentuje również zawartość rozprawy z podaniem źródeł inspiracji. Rozdziały zostały szczegółowo opisane, co przybliżyło zakres tematyczny opracowania. Wstęp stanowi wartościowy element pracy, należy go pozytywnie ocenić, gdyż zawiera informacje zaczerpnięte z różnych, obszernych źródeł bibliograficznych i w zwięzły sposób wprowadza w tematykę opiniowanej pracy. Jest dobrze uzasadniony merytorycznie.

Rozdział I. Z dziejów Rabki do 1914 roku

W rozdziale I podzielonym na cztery podrozdziały, Autorka opisała szczegółowo dzieje Rabki do 1914 r. z ukazaniem jej przyrodniczego bogactwa, a więc położenia

geograficznego, pięknego krajobrazu, wspaniałego mikroklimatu, zdrowotnych źródeł, warunków klimatycznych, a także znaczenia solankowych wód leczniczych. Zdefiniowała również termin kultury uzdrowiskowej. Ponadto przedstawiła Rabkę jako szybko rozwijający się kurort, z coraz większą liczbą kuracjuszy przybywających do uzdrowiska i korzystających z kąpieli oraz leczenia ruchem. Z tego rozdziału dowiadujemy się również, iż Rabka roztaczała opiekę nad dziećmi, które charakteryzowały się niskim stanem zdrowotnym. Autorka podkreśliła, iż Rabka w historii fizjoterapii, w pionierskim okresie kształtowania się modelu polskiej rehabilitacji do 1914 r. odegrała znaczącą rolę. Wniosła istotny wkład do dziejów polskiej medycyny i kultury fizycznej. Według mojej oceny rozdział ten jest bardzo ciekawy i dobrze napisany oraz nie budzi żadnych uwag.

Rozdział II. Rabka w XX-leciu międzywojennym

W kolejnym również obszernym rozdziale, podzielonym na pięć podrozdziałów, Doktorantka rzeczowo i wyczerpująco opisuje Rabkę w XX-leciu międzywojennym. Przedstawia też uwarunkowania prawne funkcjonowania uzdrowisk polskich, które tworzą solidną podstawę do rozważań w tym zakresie oraz opisuje infrastrukturę i zarządzanie uzdrowiskiem Rabka. Warto podkreślić, iż w tym rozdziale znaczna większość tekstu jest poparta licznymi rycinami, głównie pochodzącymi ze zbiorów Muzeum w Rabce. Ponadto w rozdziale II przedstawiona jest rola administratora uzdrowiska inż. Jana Szadurskiego, dbającego o własny personel, kierującego się zasadą, iż dobry efekt leczniczy wynika nie tylko z uwarunkowań naturalnych Rabki ale również z pozytywnych relacji interpersonalnych wśród personelu i kuracjuszy. Pomimo upływu czasu zasada ta jest nadal aktualna. Tę zasadę powinni brać pod uwagę także i dzisiaj przedsiębiorcy pracujący w uzdrowiskach. W rozdziale tym zostały wyszczególnione i scharakteryzowane najważniejsze ośrodki leczniczo-rehabilitacyjne funkcjonujące w okresie międzywojennym. Na uwagę zasługuje Sanatorium Rodziny Kolejowej w Rabce, którego działalność została szczegółowo opisana. Autorka zwraca również uwagę na zabiegi fizjoterapeutyczne stosowane w okresie międzywojennym w Rabce, przypisując szczególną rolę Profesorowi Józefowi Jankowiakowi, autorowi publikacji pt. *Zarys fizjoterapii dla lekarzy praktyków i studentów medycyny*, który je usystematyzował w pięć podstawowych grup. Do najważniejszych grup zaliczył: zabiegi elektrolecnicze; światłolecznictwo; wodolecznictwo; kąpiele z wykorzystaniem surowców naturalnych oraz metody mechaniczne. Warto podkreślić, iż część ta stanowi dla czytelnika doskonałe kompendium wiedzy nt. różnorodnych zabiegów fizjoterapeutycznych. Terminu „fizjoterapia” zaczęto używać

w latach trzydziestych XX wieku i jako pierwszy użył go profesor Józef Jankowiak, balneolog i fizykoterapeuta. Zwraca też uwagę, iż cały rozdział II jest bardzo bogaty i wyczerpujący w treści, jest właściwie odpowiedzią na rolę Rabki w rozwoju fizjoterapii. W rozdziale zamieszczone ryciny bardzo ułatwiają orientację w analizowanym materiale.

Rozdział III. Fizjoterapia w Rabce w okresie powojennym 1945-2018 r.

Wysoko oceniam rozdział nt. fizjoterapii w Rabce w latach 1945-2018. Autorka również uwzględniła w nim pięć podrozdziałów. W związku z rozwojem rehabilitacji, przedstawiła problemy zdrowotne w powojennej Polsce w świetle występujących potrzeb społecznych, potrzeb w zakresie rehabilitacji podyktowanych szerzeniem się w latach 50-tych choroby Heinego-Medina oraz epidemii gruźlicy. Do innych przyczyn rozwoju rehabilitacji Autorka zaliczyła potrzeby w zakresie rehabilitacji osób dotkniętych rozwojem komunikacji, skażeniem środowiska, skutkami braku aktywności fizycznej oraz coraz bardziej starzejącego się społeczeństwa. Omówiła politykę społeczno zdrowotną, a także strukturę uzdrowisk polskich w okresie powojennym ze szczególną rolą fizjoterapii w Rabce. Na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie z lat 90-tych, ukazała także zmiany organizacyjne, infrastrukturalne i kliniczne w uzdrowisku Rabka. Ukazała rozwój całej infrastruktury z zwróceniem uwagi na cztery wiodące ośrodki rehabilitacyjno-lecznicze: Sanatorium Uzdrowskie im. Marcelego Nowotki, Śląski Ośrodek Rehabilitacji Dzieci im. Wincentego Pstrowskiego, Dziecięcy Ośrodek Chorób Płuc w Rabce, Uzdrowisko Rabka. Autorka zaprezentowała bazę łóżkową, liczbę kuracjuszy w Rabce, zabiegi fizjoterapeutyczne, zasady leczenia balneologicznego z wykorzystaniem źródeł solankowych wraz ze wskazaniami i przeciwwskazaniami.

Rozdział IV. Wkład Rabki w rozwój szkolnictwa medycznego ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia fizjoterapeutów po drugiej wojnie światowej

Niezwykle istotny z punktu widzenia problematyki podjętej w dysertacji, Autorka pracy w sposób wyczerpujący, dając wyraz dogłębnej znajomości tematu pracy, odniosła się do udziału Rabki w rozwój szkolnictwa medycznego ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia fizjoterapeutów. W rozwoju fizjoterapii ważną rolę odegrało Medyczne Studium Zawodowe w Rabce oraz Podhalańska Wyższa Szkoła Zawodowa. Rozdział ten jest również bardzo znaczącą częścią opracowania.

Rozdział V. Rola Rabki w rozwoju turystyki uzdrowskiej, nawyków sportowo rekreacyjnych oraz działalności oświatowo- kulturalnej

Autorka w czterech podrozdziałach, opisuje rolę Rabki w rozwoju turystyki uzdrowskiej, nawyków sportowo rekreacyjnych oraz działalności oświatowo-kulturalnej z podkreśleniem turystyki, sportu i rekreacji, szkolnictwa uzdrowskiego, „Nieprzetartego szlaku” oraz Rabki jako Miasta Dzieci Świata. Autorka kompetentnie omawia poszczególne podrozdziały wykazując się znajomością tematu oraz wtajemniczeniem czytelników w te interesujące zagadnienia.

Rozdział VI. Osoby zasłużone dla rozwoju fizjoterapii w Rabce

Na uwagę zasługuje też ciekawy, starannie zredagowany rozdział VI pracy pt. *Osoby zasłużone dla rozwoju fizjoterapii w Rabce*. Może on stanowić pewnego rodzaju zarys encyklopedyczny wybitnych osób, zawierający ich życiorysy i osiągnięcia, które przyczyniły się do rozwoju rehabilitacji leczniczej w Rabce w kolejnych okresach, przed I wojną światową, w dwudziestoleciu międzywojennym oraz w okresie po II wojnie światowej.

Rozdział VII. Nagrody i wyróżnienia dla Uzdrowska potwierdzające rolę Rabki w rozwoju fizjoterapii na arenie krajowej i międzynarodowej

Ostatni rozdział VII, dotyczący nagród i wyróżnień dla uzdrowska potwierdzających rolę Rabki w rozwoju fizjoterapii na arenie krajowej i międzynarodowej również oceniam pozytywnie, gdyż uświadamia nam różnorodność zaistniałych osiągnięć kurortu. Autorka wymienia przyznawane miastu nagrody. Rabka, jako główny ośrodek rehabilitacyjny w kraju w dniu 01.06.1996 otrzymała tytuł „Miasta Dzieci Świata”. Ponadto prawie corocznie w latach 70. XX wieku, Rabka była odznaczana jako najlepsze uzdrowsko w kraju oraz we współzawodnictwie wewnątrzzakładowym, a także we współzawodnictwie Uzdrowsk dla PP Uzdrowsko Rabka.

Podsumowanie Quo vadis Rabko

Autorka kończy rozprawę Podsumowaniem Quo vadis Rabko. Podsumowanie to stanowi silną stronę pracy. Usatysfakcjonowała mnie dojrzała refleksja naukowa Autorki nad stanem rzeczywistym funkcjonowania Uzdrowska Rabki-Zdroju z podaniem przyczyn oraz postawieniem diagnozy tego stanu. W podsumowaniu Autorka kładzie nacisk na to, iż należy w uzdrowsku Rabka –Zdrój dążyć do podnoszenia poziomu świadczeń rehabilitacyjnych

i poprawy ich dostępności. Wspomina również o znanej „Wielkiej Czwórcie z Rabki-Andrzeju Zaleszczuku, Januszu Łęczyńskim, Janie Ćwierzu i Rudolfie Ociepcie, o metodzie rehabilitacji poprzez wspólną pracę, rekreację i harcerzy z dziećmi niepełnosprawnymi „Nieprzetarty Szlak”. Wydawałoby się, co podkreśla Autorka, tak rozwinięty ośrodek będzie stale istniał. Jednak dochodzi do opustoszenia, jeśli chodzi o leczenie i rehabilitację dzieci. Opustoszenie Rabki nastąpiło w wyniku wprowadzenia zasad ekonomii. Zostały zlikwidowane sanatoria dla dzieci. Podzielałam postawiony przez Doktorantkę wniosek, który jest bardzo znaczący, iż „ignorowanie wszystkich opisanych w pracy doktorskiej zjawisk, pozostawienie niewykorzystanej bazy lokalowej, sprzętowej i tradycji miejsca, a przede wszystkim wykwalifikowanej kadry medycznej, jest co najmniej nielogiczne i niewytłumaczalne”. Moim zdaniem konieczne byłoby, aby własne refleksje przedstawiła Autorka władzom miasta Rabki, w celu próby rozwiązań istniejących problemów.

Bibliografia

Bibliografia ocenianej pracy doktorskiej jest bogata, dobór, a przede wszystkim jej wykorzystanie w pracy przedstawia czytającemu stan wiedzy w podjętej przez mgr Teresę Friediger tematyce. W bibliografii Autorka uwzględniła liczne publikacje (ogółem 301 poz.) w tym: (Materiały archiwalne i rękopiśmienne-10 poz., Źródła drukowane-52 poz., Wydawnictwa drukowane-115 poz., Rozdziały w książkach- 13 poz., Artykuły w wydawnictwie ciągłym-66 poz., Wydawnictwa ciągłe-11 poz., Źródła internetowe- 23 poz., oraz Inne-11 poz.). Autorka korzystała z licznych źródeł takich, jak Archiwum w Krakowie, Nowym Sączu, czy Rabce. Uważam, iż była to dla Autorki droga długa, a zarazem trudna. Więc to też należy szczególnie docenić. Na uwagę zasługuje stosowanie przypisów (509 przypisów) opracowanych przez Autorkę, stanowiących integralną część bibliografii załącznikowej. Przypisy w pełni uzupełniły tekst główny i ułatwiły zrozumienie poszczególnych jego fragmentów oraz dostarczyły czytelnikowi dodatkowych informacji, zawierających dane dokumentów, z których pochodzą cytaty lub informacje wykorzystane w tekście podstawowym.

Streszczenie

Streszczenie w języku polskim i angielskim umożliwia zorientowanie się w temacie pracy, celu pracy, metodyce oraz wnioskach wynikających z pracy. W streszczeniu Doktorantka w zwięzły sposób przedstawiła cel dysertacji. Do powstania kurortu Rabki – Zdroju, co podkreślono przyczyniło się wiele czynników, takich jak: mikroklimat, bogactwo

wód mineralnych, kondycja zdrowotna Polaków, a także rozpowszechniająca się moda na wyjazdy do wód w celach leczniczych i wypoczynkowych. Dysertacja ma charakter historyczny, opracowana została w oparciu o materiały źródłowe oraz opracowania dotyczące Rabki. W tej części pracy wysunięto najważniejsze wnioski, które nasunęły się w trakcie studiowania literatury.

Uwagi szczegółowe do ocenianej pracy doktorskiej

Oceniana rozprawa doktorska ma zadowalający poziom merytoryczny. Z obowiązku recenzenta chciałabym zwrócić moim zdaniem uwagę na najważniejsze występujące braki.

W mojej ocenie szkoda, iż Autorka w strukturze rozprawy nie wyodrębniła podrozdziału (części) z przeznaczeniem na wnioski, które są rozproszone w poszczególnych podrozdziałach i podsumowaniu, co nie umniejsza wartości pracy, tylko mogłoby wskazywać na lepszy jej odbiór w trakcie publikacji.

W pracy zauważono niezręczne sformułowanie-profilaktyka zdrowotna (s. 141). Nie zapobiegamy zdrowiu, lecz zapobiegamy chorobom, urazom, wypadkom itp.

Należy zachować zasadę, iż po tytule rycin nie stawia się na końcu kropki.

Warto pamiętać, iż w przypadku przytaczania publikacji, która było już cytowana, np. J. Jankowiak, *Zarys fizjoterapii dla lekarzy praktyków i studentów medycyny*, Warszawa, Poznań 1934, lecz przypisy dotyczące tej samej książki nie występują po sobie, należy w przypisie podać tylko inicjał imienia i nazwisko autora, początkowy fragment tytułu, wielokropek oraz skrót op. cit. oraz stronę.

Ilość kuracjuszy, ilość pacjentów; ilość osób, dzieci, zachorowań, zabiegów, skierowań, łóżek, zamieniłabym na liczbę kuracjuszy, liczbę pacjentów, liczbę dzieci itp. Określenia ilość używamy w odniesieniu do rzeczowników niepoliczalnych (np. ilość wody, piasku,), natomiast liczba powinna być używana przy rzeczownikach policzalnych (np. liczba pacjentów, osób, dzieci itp.).s. 32, 33, 74, 84 i inne.

W wykazie wydawnictw drukowanych, poz. 111, s.235, w indeksie nazwisk s. 242 oraz w przypisie 440 s. 195, błędnie zapisano nazwisko Wrona W, a powinno być Wrona-Wolny W. (co też równocześnie poprawnie zaznaczono w przypisie 13, s. 5 oraz przy rozdziałach w książkach, poz. 12, s.236). Ponadto zniekształcono nazwisko Dietl J. s.29, przypis 109, Uwagi nad zdrojowiskami...; przypis 110, s.232.

W niektórych fragmentach opracowania widoczne są liczne drobne błędy językowe, redakcyjne, stylistyczne, interpunkcyjne, tzw. literówki, braki liter, itp., które zostały zaznaczone w egzemplarzu pracy doktorskiej, przesłanym do recenzji.

Uważam jednak, iż wymienione przeze mnie niedopracowania nie obniżają wysokiej merytorycznej wartości rozprawy jako całości i służą nie tylko wypunktowywaniu ewentualnych błędów, ale w szczególności pozwalają na udoskonalenie warsztatu naukowego Doktorantki.

Podsumowanie oceny końcowej

Biorąc pod uwagę walory naukowe i poznawcze recenzowanej rozprawy doktorskiej pt. *” Rola Rabki w rozwoju fizjoterapii w Polsce w latach 1918-2018”*, autorstwa Teresy Friediger napisanej pod kierunkiem dr hab. Ewy Kałamackiej prof. AWF, Kraków 2024, stwierdzam, iż spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obowiązujących przepisach Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668, z póź.zm.).

Wobec powyższego, proszę uprzejmie Wysoką Radę Naukową Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie o dopuszczenie Pani mgr Teresy Friediger do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego.

Weronika Wrona-Wolny

dr hab. Weronika Wrona-Wolny